

Opetusministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto
cc: anna.vuopala@minedu.fi

Helsinki 28.5.2007

Lausunto tekijänoikeuden suuntaviivoja koskevasta keskustelumuistiosta

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:18

Suomen Kustannusyhdistys ry kiittää mahdollisuudesta lausua tekijänoikeussääntelyn kehittämisestä opetusministeriön julkaiseman keskustelumuistion pohjalta.

1. Yleistä

Kuten keskustelumuistiosta ansiokkaasti tuodaan esille, tekijänoikeuksien taloudellinen merkitys kasvaa samalla kun niiden sääntely uuden teknologisen kehityksen vuoksi vaikeutuu. Kansantaloutemme ja kilpailukykyämme kannalta on merkittävää, että yhtäältä sääntely mahdollistaa tekijänoikeuksien dynaamisen käytön ja toisaalta luotettavin puittein ylläpitää ennustettavuutta.

Tekijänoikeuslainsäädäntöä kehitettäessä edellä sanottu tarkoittaa teknologianeutraalisuutta ja liiallisen sääntelyn sekä pakottavuuden välttämistä. Samoin on välttämätöntä huomioida koko tekijänoikeudellinen arvoketju - ”Oikeuksien painopisteen tulisi siirtyä luovien tekijöiden oikeuksista tuottajien ja jakelijoiden suuntaan” (keskustelumuistio s. 15). Tämä painopisteen siirto on mahdollista - ja pitää tehdä tunnustaen tekijän moraaliset oikeudet teokseensa. Vain ehjä arvoketju teoksen tekijästä sen loppukäyttäjään tuottaa kaikille sen osille hyötyä.

Erityistä varovaisuutta on noudatettava, ettei lainsäädäntöön muodostu intressiryhmille vääränlaisia keinoja ulosmitata lyhytnäköisesti edukseen osuuksia arvoketjusta. Tästä olisi seurauksena luovuuden alojen tyrehtymien pitkällä tähtäimellä.

Tekijänoikeuslain uudistaminen tulisi toteuttaa hallittuna sarjana hyvin valmisteltuja osittaisuudistuksia, joiden valmistelutyössä eri intressitahot olisivat edustettuina. Kokonaisuudistuksen haittana olisi epätasainen laki eri intressiryhmien keskittyessä eri lain osiin ja toisaalta todennäköisesti pitkähkön lainvalmistelun aiheuttamat epävarmuushaitat.

2. Sopimuslisenssit

Sopimuslisenssit ovat sopivia alueille, joille osoittautuu mahdottomaksi tai erittäin vaativaksi luoda varsinaisia primäärimarkkinoita. Mikäli sopimuslisensoija ryhtyy myöntämään alueille, joilla markkinat eivät ole vielä kehittyneet, ovat ne omiaan häiritsemään tai estämään primäärimarkkinoiden synnyn. Tämä on taas oikeudenhaltijoiden normaalien oikeuksien rajoittamista ja siten ristiriidassa ns. kolmen askeleen testin periaatteiden kanssa. Edellä mainituista syistä tulisi lakiin sopimuslissenssien myöntämisen edellytykseksi määrätä, etteivät ne häiritse mahdollisuuksia tekijänoikeuksien ensisijaiseen käyttöön tai niiden kehittymiseen.

Edelle mainituin perustein ei ole nähtävissä, että voitaisiin luoda yleinen sopimuslissenssi vaan sopimuslissenssien säätäminenkin on harkittava tarkoin sektorikohtaisesti.

3. Kustannussopimusta koskevat säännökset

Kustannussopimuksia koskevia pykälä 31 – 38 tulee tarkastella hyvin kriittisesti. Ne heijastelevat jo käsitteillään ja sanavalinnoillaan menneisyyteen jäänyttä tekijänoikeudellista käsitystä. Säännökset ovat alati huonommin sovellettavissa kun kustannettavia sisältöjä julkaistaan yhä useammilla alustoilla ja eri tavoin muunnellen ja yhdistellen.

Uudessa dynaamisessa ympäristössä kustannussopimusta koskevat pykälät voitaisiin kaikki kumota ja antaa sopimusvapauden mahdollistaa mukautumisen uusiin tilanteisiin. Tätä puoltaisi sekin, etteivät tekijät ole enää samalla tavoin vailla oikeudellista suojaa kuin aiemmin. Tämä johtuu toisaalta 2000-luvun tekijöiden paremmista valmiuksista ylipäättäen mutta myös tekijöiden omien järjestöjen tarjoamasta neuvonnasta.

Mikäli kuitenkin nähdään, että jonkinlaiset perussäännöt ja tekijäosapuolen suoja lakiin tulisi säilyttää, voisi sisällöllisesti säilyttää seuraavat osat pykälästä:

31 § koko pykälä (kustannussopimuksen määritelmä)

35 § kustantajan tilitysvastuu

37 § 2 mom. koottujen tai valittujen teosten synnyn mahdollistava kohta

Mikäli osaakaan pykälästä 31 – 38 säilytetään voimassa on niiden kirjoitusasu saatettava vastaamaan sellaisia kustannusalan jo nyt olemassa olevia ilmiöitä kuten on-demand-painaminen, sähkökirja, verkkopalvelu ja -jakelu.

4. Linkitys

Linkittäminen on tietoyhteiskunnassamme arkipäivää. Siitä syystä sitä koskevat säännökset olisi selkeästi voitava lukea laista. Säännöksissä olisi selkeällä tavalla määriteltävä milloin linkin tekeminen on sallittua, milloin siitä on linkityksen kohteelle ilmoitettava ja milloin siihen on saatava lupa. Lain tulee ottaa kantaa etusivu-, haku-, kehys- ja syvälinkkeihin riittävällä tarkkuudella vastatakseen käytännön tarpeisiin. Lähtökohtana tulee olla tekijänoikeuksien ja sivustoihin tehtyjen investointien kunnioittaminen.

5. Verkkoaineiston status

Keskustelumuistissa tuodaan esille seikka, joka suurelta yleisöltä on saattanut hämärtyä: myös avoimessa tietoverkossa oleva aineisto on tekijänoikeuden suojaamaa. Koska kaikenlainen aineisto siirtyy yhä suuremmalta osaltaan verkkoon tulee tämä asia yhä tärkeämmäksi. Siksi olisikin ennenminkin kannatettavaa kuin tuoda lakiin lupaolettama vapaasta käytöstä, kirjoittaa ulos lakiin periaate aineiston olemisesta tekijänoikeudella suojattua ellei toisin ole säädetty tai tekijän taholta ilmoitettu.

Lupaolettamasta seuraisi haittana se, että kustantajat ja muut oikeudenhaltijat joutuisivat käyttämään resurssejaan käyttöehtojen ja käytönrajausjärjestelmien luomiseen. On kaikkien kannalta järkevämpää niin päin, että aineiston käyttö vaatii oikeudenhaltijan lupaa, ellei hän nimenomaisesti ole toisin ilmoittanut.

6. Hakukoneet

Hakukoneet ovat lähtökohtaisesti hyödyllisiä ja myös kustannusallalla käytettyjä ja tarpeellisia apuvälineitä. Hakukoneita hallinnoivat yritykset ovat kuitenkin viimeaikoina osoittaneet merkkejä tekijänoikeudellisten peruseriaatteiden haastamisesta. Vapaa tiedonhaku ei saa johtaa tilanteeseen, jossa tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden ponnistelut ja investoinnit jäävät saamatta palkintoaan siksi, että hakukoneet tarjoavat heidän tekemänsä sisällöt ilman korvausta.

Tekijänoikeudellisten peruseriaatteiden valvominen on enemmän lainkäyttäjän asia, mutta lainsäätäjän tulisi analysoida hakukoneiden mukanaan tuomaa ongelmaa esimerkiksi linkitystä koskevia säännöksiä pohtiessaan.

7. Orpoteokset

Orpoteospulman ratkaisemiseksi tulee käydä keskustelua ja punnita erilaisia vaihtoehtoja. Keskustelumuistiossa esitettiin tutkimisen arvoisia ajatuksia siitä miten orpoteoksia hallinnoisi jokin taho, joka huolehtisi niiden käyttöluvista ja korvauksista. Sopimuslisenksi ei ole ratkaisu tähän ongelmaan koska se olisi omiaan ”orpouttamaan” teoksia, joiden oikeudenhaltijat todellisuudessa olisivat löydettävissä.

8. Aidatut puutarhat

Kustantajat suhtautuvat lähtökohtaisesti kielteisesti keskustelumuistiossa esitettyihin siinä tarkemmin rajaamattomiin ”aidattuihin puutarhoihin”, joissa aineisto olisi tekijänoikeudellisesti vapaata. Tällaiset puutarhat ovat omiaan luomaan yleistä vaikutelmaa siitä, että tekijänoikeudellinen aineisto on ilmaista. Varsinkin kun vaara aitojen raoista karkaavasta sisällöstä on ilmeinen. Tämä ei pitkällä tähtäimellä koidu tekijänoikeudellisen arvoketjun, sen työpaikkojen ja kansantaloutemme eduksi. Eri asia on, jos sopimuksellisin järjestelyin luodaan siihen sitoutuneille tahoille mahdollisuus erityisehdoin käyttää tiettyjä sisältöjä.

9. Kirjastojen ”kaukolainaus toiminta”

Kustantajat suhtautuvat keskustelumuistiossa nostettuun ideaan kaukolainaus toiminnasta erittäin varauksellisesti.

Sakari Laiho
johtaja
Suomen Kustannusyhdistys ry